УДК 378.017.4:796.071.4

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-2(340)-1-119-126

Омельченко Аліна Олександрівна,
асистент кафедри олімпійського та професійного спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Старобільськ, Україна.
alinaomelcenko2@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0879-332X>

РІВЕНЬ ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTI МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сумні та страшні часи в Україні які тривають з 2014 року суттєво вплинули на свідомість українців, кардинально змінили їх погляди. Ще довгі роки історики та політологи будуть вести дискусії щодо цих подій. Однак відомо одне – напрямок у формуванні патріотизму ми втратили, як і саму стратегію національно-патріотичного виховання молоді. Дана тема сьогодні як ніколи актуальна і потребує ретельного вивчення, аналізу та подальшого розвитку.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що на сьогодні стають особливо помітними недоліки патріотичного виховання у спортсменів – як у представників нашої держави на світовій арені. Окрім того професійні спортсмени і тренери є своєрідними кумирами сучасної молоді і від їх особистого ставлення та поглядів, висловлювань та дій залежать світогляд людей які ними пишаються. Багато хто з українських спортсменів, які досягли певних висот, так і не оцінив багаторічну працю свого тренера, витрати держави на власну підготовку, здатні з легкістю змінити громадянство, покинути Батьківщину.

Ось чому, стрижнем своєї виховної роботи потрібно обирати національно-патріотичну ідею, яка відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактору у суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави (Тернопільська, 2014).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності та змісту спортивно-патріотичного виховання майбутніх тренерів та експериментального доведення впливу патріотизму на зростання спортивної майстерності спортсменів і на ставлення до колективу.

Удосконалення системи фізичного виховання обумовлюється історичною необхідністю, зміною суспільних відносин і перебудовою системи цінностей у свідомості людини.

Головною проблемою виховної роботи зі спортсменами виступає проблема виховання патріотизму (Гуменюк, 2008). Важливу роль в цій роботі відіграє розуміння спортсменами таких якостей, як

самовідданість, відданість колективу, Батьківщині, активність у суспільному житті.

Так як основну ланку в процесі патріотичного виховання спортсменів відіграє саме тренер то дуже важливим стає національно-патріотичне виховання саме в закладах вищої освіти де готують майбутніх тренерів. Все це дає можливість повноцінної реалізації в сфері фізичної культури і спорту. А тому актуальність і наявність проблеми патріотичного виховання в сучасних умовах обумовлений вибір теми нашого дослідження.

Патріотична вихованість вважається однією зі складових психологічної підготовленості та надійності спортсмена (Филин, 2014).

Аналіз науково-методичної літератури показав, що в закладах освіти та ДЮСШ відсутні програми з патріотичного виховання спортсменів, які задовольняють запитам сьогодення. Окрім того недостатньо високо відзначена значимість національно-патріотичного виховання в спортивній підготовці та в повсякденному житті юних спортсменів і тренерів. Особливо гостро це питання постає в час військового конфлікту в Україні.

Сьогоднішні умови тренування юних українських спортсменів викликають необхідність проведення спеціальних досліджень з метою розробки системи патріотичного виховання спортсменів і її практичного здійснення (Белорусова, 2004). Виховання громадянина і патріота України в сучасних умовах сьогодення вимагає розробки і впровадження освітньо-виховних програм, заснованих на патріотичній орієнтації сучасної вітчизняної освіти (Дубина, 2006). Це пов'язано з тим, що сучасне українське суспільство потребує людину, здатну успішно конкурувати на ринку праці, а це не можливо без розвитку у молоді основних фізичних здібностей, виховання волі до досягнення мети, самоствердження, змагальності, здорового способу життя, психологічної блокування шкідливих звичок (Гонський, 2001).

Аналіз документації з організації патріотичного виховання здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Фізична культура і спорт» показав наступне:

- у плани виховної роботи, як правило, включені окремі форми і засоби патріотичного виховання, виявлено тенденцію консервативності;
- відсутня послідовність та логічність у патріотичному вихованні при переході з одного етапу спортивної підготовки на інший.
- недостатньо приділяється уваги когнітивному компоненту спортивно-патріотичного виховання.

З метою виявлення рівню патріотичного виховання у здобувачів вищої освіти четвертого року навчання спеціальності «Фізична культура і спорт. Спорт» Навчально-наукового інституту фізичного виховання і спорту ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» нами було проведено он-лайн анкетування у вигляді Google Форми. Результати дослідження патріотичної вихованості приведені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Рівень патріотичної вихованості майбутніх тренерів ($x \pm \Gamma$)

№	Показник	самооцінка	Оцінка експертів	P
I.	Ставлення до тренування:	$4,2 \pm 0,12$	$3,61 \pm 0,12$	$< 0,05$
1.	Цілеспрямованість	$4,7 \pm 0,1$	$4,12 \pm 0,13$	$< 0,05$
2.	Дотримання спортивного режиму	$4,2 \pm 0,09$	$3,9 \pm 0,14$	$> 0,05$
3.	Працьовитість	$3,9 \pm 0,11$	$3,62 \pm 0,12$	$> 0,05$
II.	Ставлення до змагань:	$4,7 \pm 0,13$	$4,42 \pm 0,12$	$> 0,05$
1.	Повна самовіддача	$4,75 \pm 0,14$	$4,76 \pm 0,13$	$> 0,05$
2.	Повага свого суперника	$4,8 \pm 0,12$	$4,61 \pm 0,08$	$> 0,05$
3.	Дотримання правил змагань	$4,5 \pm 0,12$	$4,35 \pm 0,12$	$> 0,05$
III.	Ставлення до колективу:	$4 \pm 0,1$	$3,81 \pm 0,15$	$> 0,05$
1.	Підтримка добрих традицій	$4,18 \pm 0,08$	$3,7 \pm 0,2$	$> 0,05$
2.	Участь у суспільному житті колективу	$3,85 \pm 0,09$	$3,81 \pm 0,08$	$> 0,05$
3.	Допомога товаришам по команді	$4,12 \pm 0,1$	$4,11 \pm 0,12$	$> 0,05$
4.	Вимогливість до себе	$4,12 \pm 0,12$	$3,82 \pm 0,15$	$> 0,05$
IV.	Ставлення до знань:	$3,85 \pm 0,15$	$3,45 \pm 0,17$	$< 0,05$
1.	Знання історії свого виду спорту	$3,25 \pm 0,15$	$3,11 \pm 0,12$	$> 0,05$
2.	Знання історії свого міста	$3,75 \pm 0,12$	$3,2 \pm 0,1$	$< 0,05$
3.	Знання найважливіших подій в країні і за кордоном	$3,9 \pm 0,1$	$3,21 \pm 0,15$	$< 0,05$
4.	Знання історії нашої Батьківщини	$4,24 \pm 0,2$	$3,9 \pm 0,2$	$< 0,05$
5.	Розуміння значення гімну, прапора, герба країни	$4,15 \pm 0,15$	$3,71 \pm 0,21$	$< 0,05$

Узагальнений показник патріотичної вихованості за самооцінкою спортсменів склав 82,4 бала (що відповідає середньому рівню вихованості), за оцінками експертів – 76,01 бала, що відповідає низькому рівню вихованості. Різниця між оцінками досить істотна ($P < 0,01$).

Аналіз отриманих даних дозволяє говорити про наступне. По-перше, майбутні тренери кілька завищують за окремими компонентами рівень своєї патріотичної вихованості, $x = 4,21 \pm 0,15$. Оцінка експертів трохи нижче і склала $x = 3,87 \pm 0,21$. Виявлена у здобувачів вищої освіти тенденція до завищення своєї патріотичної вихованості свідчить про їхнє прагнення бути краще, ніж вони є насправді.

При порівняльному аналізі результатів самооцінки і оцінки експертів складових компонентів патріотичної вихованості можна стверджувати, що оцінка «ставлення до тренування» значно завищена ($P < 0,05$) спортсменами в порівнянні з експертами. Такі ж відмінності виявляються і при оцінюванні показника «ставлення до знань» (діаграма 2).

Діаграма 2

Порівняльний аналіз результатів самооцінки і оцінки експертів

Для з'ясування судження про рівень вихованості патріотизму ми виходили з результатів експертної оцінки. Загальна оцінка патріотичної вихованості експертами склала 3,87 бала (вища – 5 балів). За деякими компонентами отримані оцінки були нижчими. Так, параметр «ставлення до тренування» був оцінений в 3,61 бала, «ставлення до знань» – в 3,45 бала.

Проведене дослідження з патріотичного виховання майбутніх тренерів дозволяє рекомендувати наступне:

У плані виховної роботи буде доцільним виділення патріотичного виховання в окремий розділ.

Цілеспрямована робота педагогічного колективу з патріотичного виховання здобувачів вищої освіти повинна вестися протягом всього періоду навчання, починаючи з першого року і здійснюватися в наступних умовах: в процесі тренувальних занять зі спортивно-педагогічного вдосконалення; в період навчальних занять; у вільний від занять час.

Патріотичне виховання майбутніх тренерів досягне мети в разі диференціації засобів, методів і обсягу завдань з урахуванням вихідного рівня патріотичної вихованості та характеру самооцінки студентів.

У роботі зі здобувачами вищої освіти першого року навчання слід більше приділяти уваги впливу на емоційну сферу особистості (викликаючи позитивні емоції) і прищеплення любові до знань (когнітивний компонент патріотизму).

Вибір форм, засобів і методів виховної роботи повинен визначатися сформованими взаєминами в колективі, рівнем його згуртованості і патріотичної вихованості членів колективу.

Організація роботи з патріотичного виховання майбутніх тренерів висуває певні вимоги до професійної підготовки у фізкультурних навчальних закладів.

Знання і володіння засобами і методами патріотичного виховання майбутніх тренерів вимагає підвищення їх кваліфікації в цьому напрямку виховної роботи.

Для оцінки патріотичної вихованості майбутніх тренерів рекомендується використовувати запропоновані анкети тренера і спортсмена. При визначенні рівня патріотичної вихованості слід враховувати результати зіставлення самооцінки спортсменів з оцінкою експертів.

Оцінюючи патріотичну вихованість майбутніх тренерів рекомендується орієнтуватися на наступні показники: відношення до тренувальних занять; відношення до змагань; ставлення до спортивного колективу; ставлення до знань; ставлення до навчання; поведінку в громадських місцях. Критеріями при цьому можуть служити: а) частота і широта прояву якостей; б) всебічність і глибина знань.

Побудова процесу патріотичного виховання на такій основі принесе позитивні результати і позначиться на поліпшенні взаємин в спортивному колективі і якості підготовки тренерів.

Висновок. Реалізація даних завдань може бути досягнута при комплексному підході до виховання патріотизму у майбутніх тренерів. У спортивній практиці використовуються різноманітні форми, засоби та методи виховної роботи. З огляду на результати власних досліджень, була розроблена програма патріотичного виховання для здобувачів

вищої освіти спеціальності «Фізична культура і спорт. Спорт». Програма розрахована на чотири роки навчання (рівень бакалавр). При організації роботи з патріотичного виховання широко використовується індивідуальний підхід, в основу якого покладено облік сформованості патріотизму і самооцінки майбутніх тренерів.

Перспективи подальших досліджень. Надалі нами планується більш детальне вивчення проблеми розробки і впровадження методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання української молоді у сфері фізичного виховання і спорту.

Список використаної літератури

1. Белорусова В. В. Воспитание в спорте. М.: Физкультура и спорт, 2004. 235 с. **2. Василенко С. М.** Система патріотичного виховання та її місце в державотворенні сучасної незалежної України. *Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського. Серія: «Педагогічні науки»*. Миколаїв, 2015. № 2. С. 14–19. **3. Гонський В. О.** Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави. *Рідна школа*. 2001. № 2. С. 9–14. **4. Гуменюк Н. П.** Воспитательная работа со спортсменами. Киев: Здоровье, 2008. 198 с. **5. Довідник** з виховної роботи зі студентами / В. І. Тернопільська, Т. В. Коломієць, І. О. Пionтківська. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2014. 264 с. **6. Дубина М. А., Руденко Ю. О.** Патріотичне виховання молоді. *Освіта України*. 2006. №8. С. 5. **7. Филин В. П.** Современные методы исследований в спорте. Харьков: Основа, 2014. 132 с. **8. Фіцула М. М.** Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. 544 с.

References

1. Belorusova, V. V. (2004). *Vospitanie v sporte* [Education in sports]. M.: Fizkul'tura i sport [in Russian]. **2. Vasylenko, S. M.** (2015). *Systema patriotychnoho vykhovannia ta yii mistse v derzhavotvorenni suchasnoi nezalezhnoi Ukrainy* [The system of patriotic education and its place in the state formation of modern independent Ukraine]. *Nauk. visn. Mykolaiv. nats. un-tu im. V. O. Sukhomlynskoho. Serii: «Pedagogichni nauky» – Scientific Bulletin of Mykolayiv National University named after V. O. Sukhomlynsky. Series: «Pedagogical Sciences»*, 2, 14-19. Mykolaiv [in Ukrainian]. **3. Honskyi, V. O.** (2001). *Patriotyzm yak osnova suchasnoho vykhovannia ta ideolohii derzhavy* [Patriotism as the basis of modern education and ideology of the state]. *Ridna shkola – Native school*, 2, 9-14 [in Ukrainian]. **4. Gumenyuk, N. P.** (2008). *Vospitatel'naya rabota so sportsmenami* [Educational work with athletes]. Kiev: Zdorov'e [in Ukrainian]. **5. Ternopil'ska, V. I., Kolomiiets, T. V., & Piontkiv'ska, I. O.** *Dovidnyk z vykhovnoi roboty zi studentamy* [Handbook of educational work with students]. Ternopil: Navchalna knyha–Bohdan [in Ukrainian]. **6. Dubyna, M. A., & Rudenko, Yu. O.** (2006). *Patriotychne vykhovannia*

molodi [Patriotic upbringing of youth]. *Osvita Ukrainy – Education of Ukraine*, 8, 5 [in Ukrainian]. 7. **Filin, V. P.** (2014). *Sovremennye metody issledovaniy v sporte* [Modern research methods in sports]. Har'kov: Osnova [in Ukrainian]. 8. **Fitsula, M. M.** (2000). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia» [in Ukrainian].

Омельченко А. О. Рівень патріотичної вихованості майбутніх тренерів у закладах вищої освіти

Стаття присвячена дослідженню проблеми національно-патріотичного виховання майбутніх тренерів в українських закладах вищої освіти. Особливо гостро це питання постає в наші складні часи військового конфлікту.

Спортивна молодь – це майбутнє нашої держави. Беручи до уваги те, що професійні спортсмени представляють нашу країну на міжнародній і світовій арені проблема національно-патріотичного виховання стає вкрай актуальною і своєчасною.

Більшу частину часу спортсмени проводять в спортивному залі, а тому важливу ланку в процесі патріотичного виховання займає саме тренер. Тренер виступає лідером і кумиром юних спортсменів в навчально-тренувальному та виховному процесі. І тому, на нашу думку, дуже важливо, щоб сам тренер був патріотом своєї країни. Завдання вищих навчальних закладів, які спеціалізуються на підготовці майбутніх тренерів – підготувати не тільки висококваліфікованих фахівців у сфері фізичного виховання і спорту, а ще й достойних громадян України. Актуальністю і наявністю проблеми обумовлений вибір теми нашого дослідження. В статті проаналізовано сутність і зміст національно-патріотичного виховання майбутніх тренерів, виявлено рівень сформованості патріотичних якостей спортсменів і тренерського складу та запропоновано методичні рекомендації щодо їх підвищення.

Ключові слова: виховання, освіта, патріотизм, спорт, тренер.

Омельченко А. А. Уровень патриотической воспитанности будущих тренеров в учреждениях высшего образования

Статья посвящена исследованию проблемы национально-патриотического воспитания будущих тренеров в украинском высших учебных заведениях. Особенно остро этот вопрос встает в наши сложные времена военного конфликта.

Спортивная молодежь – это будущее нашего государства. Учитывая то, что профессиональные спортсмены представляют нашу страну на международной и мировой арене проблема национально-патриотического воспитания становится крайне актуальной и своевременной.

Большую часть времени спортсмены проводят в спортивном зале, а потому важное звено в процессе патриотического воспитания занимает именно тренер. Тренер выступает лидером и кумиром юных спортсменов

в учебно-тренировочном и воспитательном процессе. И поэтому, по нашему мнению, очень важно, чтобы сам тренер был патриотом своей страны. Задача высших учебных заведений, специализирующихся на подготовке будущих тренеров – подготовить не только высококвалифицированных специалистов в сфере физического воспитания и спорта, но и достойных граждан Украины. Актуальностью и наличием проблемы обусловлен выбор темы нашего исследования. В статье проанализированы сущность и содержание национально-патриотического воспитания будущих тренеров, выявлен уровень сформированности патриотических качеств спортсменов и тренерского состава и предложены методические рекомендации по их повышению.

Ключевые слова: воспитание, образование, патриотизм, спорт, тренер.

Omelchenko A. The Level of Patriotic Upbringing of Future Coaches in Higher Education Institutions

The article is devoted to the study of the problem of national patriotic education of future coaches in Ukrainian higher educational institutions. This issue is especially acute in our difficult times of military conflict.

Sports youth are the future of our state. Considering the fact that professional athletes represent our country in the international and world arena, the problem of national-patriotic education becomes extremely urgent and timely.

Most of the time athletes spend in the gym, and therefore it is the coach that occupies an important link in the process of patriotic education. The coach acts as a leader and idol of young athletes in the training and educational process. And therefore, in our opinion, it is very important that the coach himself be a patriot of his country.

The task of higher educational institutions specializing in the training of future coaches is to prepare not only highly qualified specialists in the field of physical education and sports, but also worthy citizens of Ukraine. The relevance and presence of the problem is due to the choice of the topic of our research. The article analyzes the essence and content of the national-patriotic education of future coaches, reveals the level of formation of the patriotic qualities of athletes and coaches, and offers methodological recommendations for their improvement.

Key words: upbringing, education, patriotism, sports, coach.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2021 р.

Прийнято до друку 30.04.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Бабич В.І.